

Людмила МАРЧУК,
м. Рівне

Теодозія Бриж: українська скульпторка, творчість якої має експонуватися в Луврі

Цього дуже хотів великий знавець і хранитель українського мистецтва Борис Возницький. Неодноразово він говорив про те, що після Пінзеля у Луврі експонуватиметься скульптура Теодозії Бриж. Проте реалізувати задумане не встиг.

Тепер без нього більше про це ніхто не говорить. А жаль.

Творча спадщина, яку залишила українська скульпторка Теодозія Бриж, гідна подиву. Вона несказанно багата — близько 250 робіт. Частина з них зберігається в її майстерні, що в нинішній меморіальному музеї, філії Львівської галереї. Частина зберігається в Олександрівському музеї, окремі роботи розкидані по музеях у Львові та Дрогобичі. Лише 32 роботи скульпторки переведені в матеріал — камінь, бронзу чи метали довговічний цемент.

Народилася українська скульпторка 18 лютого 1929 року в селі Бережниця Дубровицького району, що на Рівненщині у селянській національно свідомій родині. Її батько Марко Бриж керував сільською «Просвітою», мав широкі культурні зв'язки в краю. У Бережниці в нього гостювали такі шановані люди, як Степан Скрипник, відомий у незалежній Україні як патріарх УАПЦ Метислав.

Згадаймо нині незабутню Фану. Так її іменували у творчих колах Львова і Львівщини, й приїждж кияни. У день народження скульпторки про неї згадували у Львові в її майстерні, що стала музеєм. Друзі і соратники скульпторки, — а це поет Микола Петренко, журналістка Ліда Долішня, актори Федір Стригун і Тасія Литвиненко, її син Ярема Безніско — шороку в її робітні запалюють поминальну свічку та кладуть квіти на її могилу на Личаківському цвинтарі. Ще неодмінно згадують про неї кияни Іван Драч, Богдан Горинь, Дмитро Павличко, Ігор Никоненко.

Згадують і Володимир Волинський, де встановлений її книжний цикл скульптур. Пом'януть незлим словом і у Дрогобичі, Богуславі, у Сколе, де теж височать її пам'ятники Юрія Дрогобичу-Котермаку, Ярославу Мудрому, князів Святослава.

Обов'язково згадують її в рідному селі Бережниця Дубровицького району, де є створений широким односельцями музей її імені. А неподалік від сільської церкви височить її Шевченко, встановлений далекого 1964 року — до 150-річчя з дня народження; хвилює душі мирян її Христос, який дивиться людям у вічі, наче питаючи: «Чи живете так, як я заповів?»

У переддень 88-річчя з дня народження Теодозії Бриж у Києві на радіо «Культура» у програмі Василя Шандра «Ранок на радіо «Культура» вели мову про незабутню Фану відомий письменник Іван Драч, у недавньому минулому — міський голова Богуслава Ігор Никоненко та авторка цієї статті, причетна до Бриж тим, що збирала спогляди та матеріали про скульпторку та об'єднала в книжку, яка у Дрогобичському видавничстві «Коло» має з'явитися друком цього року.

Частими гостями майстерні Теодозії Бриж, людьми їїного з чоловіком, художником-графіком Євгеном Безніскою, кола у Львові, були Іван Драч, Дмитро Павличко, Микола Вінграновський, Ліда Костенко, Микола Петренко, Роман Іванчук, Богдан Горинь, Іван Миколайчук, Богдан Ступка, Федір Стригун, Тасія Литвиненко, Сергій Данченко, Лесь Танюк, Ростислав Братунь, Юрко Бридницький, Володимир Глущий, Роман Кулик, Іван Остафійчук, Володи-

У начебто випадковій зустрічі з львівським художником Євгеном Безніскою вбачаю нині обумовлену в часі й просторі закономірність.

Навесні 2012 року в Рівному, в галереї європейського живопису «Євро-АРТ» видатний живописець і графік, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка презентував рівненцям свою Шевченкіану — 74 графічні роботи були концептуально об'єднані у виставку-інтерпретацію під назвою «Та не однакова мені...»

У перших словах свого виступу перед рівненською публікою художник сказав, що ще з середини 60-х років минулого сторіччя тісно пов'язаний із Рівненщиною, знає і любить поліщукив — упертих, але добрих і ширих людей. Адже родом із села Бережниця Дубровицького району його покійна дружина — талановита скульпторка Теодозія Бриж, у парі з якою художник прожив 41 рік. Перейшла вона в інший вимір 4 липня 1999 року, залишивши поколінням нащадків величезний і вартисний творчий спадок.

Важко сказати, чи було серед представників презентації виставки художника Євгена Безніскою в Рівному бодяй з десяток таких, хто хоч щось чув про Теодозію Бриж. Усіх схвилювала неймовірна історія про те, як юна Теодозія дивом вижила після жорстокої розправи з нею та її матір'ю катів НКВС. Ділився Безніскою і своїми болючими думками з приводу невизначеності долі багатющої спадщини покійної дружини.

У цю мить і прийшла до мене думка написати про Теодозію Бриж. Тема мені видалася така вдячна, що сама просилася на папір. Того ж року випала нагода відвідати музей-майстерню Бриж у Львові. Відчуття дива, святості. Дивовижне піднесення... З творчої робітні мисткині, немов із храму, виходили із чистими й високими помислами. Думаєш про минулість земного буття і про те, як багато може залишити для грядущих поколінь людський геній.

За силою художнього вираження Теодозія Бриж порівнюють із такими всевітньо відомими скульпторами, як Олександр Архипенко чи Огюст Роден. Проте чи могла ця жінка-мистець із сильним нежіночим характером, безоганими професійними якостями, неперевершеним талантом і глибиною національного світобачення реалізуватися повною мірою; живучи в тії добу, в тоталітарному Радянському Союзі? Незабаром про це ми розмовляли із колегами та друзями Теодозії Бриж. Тепер ці спогляди найбільших людей із родинного кола, друзів і колеги скульпторки, передусім — Євгена Безніскою, Марти Токар, Ліди Долішною, Миколи Петренка, Федора Стригуна та інших, а також публікації в ЗМІ різних років стали тією основою, на якій була створена книжка.

Мета видання — розповідати про скульпторку Теодозію Бриж; її життя, середовище, в якому вона сформувалася як творча особистість, висвітлити феномен Бриж як неординарного скульптора, показати її життя й творчу спадщину в яскравих спогадах, публікаціях і світлинах.



Людмила МАРЧУК

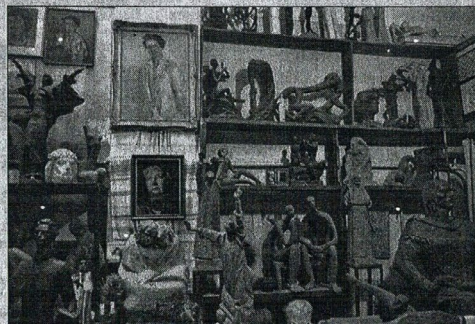
мир Патик, Еммануїл Мисько, Любомир Медвідь.

«...Такий феномен поетичного українського життя, як історично-естетичне, значною мірою викристалізувався в майстерні Фани. Там, на «неформальній кафе», перебували-переговорили-загорілись фактично всі, кого іменують «історичними», — писав відомий у ті роки журналіст Павло Романюк.

Про незабутні зустрічі у робітні мисткині тепер згадує Іван Федорович Драч, який далекого 1963-го після пам'ятної зустрічі у Львівському університеті зайшов у майстерню Бриж із Миколою Вінграновським та Іваном Добуюбо, залишивши назавжди тут своє серце.

До кінця днів Фани Бриж, до кінця днів Євгена Безніскою він був їхнім другом. В ефірі радіо «Культура» він розповів, як Фана (інакше він Бриж не називає) перед його весіллям організувала йому шлюбну купіль у цілющих травах і благословила його, а допомагав їй у цьому татінстві Євген Безніскою. Поет приніс у студію чимало цінного зі свого фотоархіву й звернувся у прямому ефірі із закликком до нинішнього директора Львівської галереї Тараса Возняка зробити «всє можливе, щоби творчість скульпторки Бриж і художника-графіка Євгена Безніскою не тільки зберегли, а й належно популяризували».

Неможливо говорити про Фану, не згадавши Євгена Безніскою. Він був її чоловіком і колегою-першим помічником і порадником. Без нього Бриж навряд чи реалізувала б свій талант такою повною мірою. Але й без Теодозії Безніскою як художник не влібувся б. «А він увійшов в українське



мистецтво як неперсичний художник-графік, що залишив по собі клькятисичий творчий доробок, створив сотні талановитих ілюстрацій до творів Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, десятки портретів історичних осіб та людей мистецтва.

Ці дві талановиті творчі особистості понад чотири десятиліття йшли життям разом, присвятивши себе спільною високою мистецтву. Євген Безніскою інакше як геніальною своєю дружиною не називав. Він дав Фани можливість самозаглиблено й самовіддано працювати над своїми творіннями. Сам він уживався з нею працюючи як художник над творчістю Івана Франка. Тараса Шевченка, створюючи цілі серії і цикли талановитих графічних робіт, він підвозив дружині матеріал робити основу для її майбутніх скульптур; був організатором художніх виставок — її своїх, спільних

Колишньому міському голові Богуслава Ігорю Никоненку Євген Безніскою вже по смерті Теодозії Бриж подарував для встановлення у Богуславі гіповий макет Ярослава Мудрого авторства Бриж. Пам'ятник цей вона колиш робила для Києва, проте конкурсна комісія обрала для столиці скульптуру Кавалеріаде.

А через кілька років по тому Ігор Никоненко подарував рідному селу скульпторки вже виготовлене в камені роз'яття Христа її авторства.

Ця робота зроблена в камені на основі того ж макету, що і бронзова статуя Христа біля Золочівського замку, яка встановлена в спеціальному гроті на тлі 74 квадратних метрів тематичної мозаїки, викладеної чоловіком і сином Теодозії Бриж — Євгеном і Яремою Безніскою. 1995 року ще за її життя

розташували катівню і дорога до нього для сотень невинно закатованих людей стала останньою... Цього Христа Бриж ліпила у пам'ять про жертв сталінських репресій і як докір живим, хто й нині не боїться Бога. І він особливий. Його очі розплющені й дивляться людям у вічі. Колиш спитав Фану Бриж Борис Возницький: «Чого твій Христос дивиться?» Вона відповіла: «Час тепер такий, що Христос має дивитися людям у вічі!»

Міський голова Богуслава Ігор Никоненко (після того, як Безніскою подарував Богуславу пам'ятник Ярославу Мудрому) роботи Бриж, вони стали друзями) закопив такого ж Христа поставити у Богуславі. Це було вже по смерті Теодозії Бриж. Спитали у Возницького, чи можна пам'ятник продубовати в камені й колотий відповісти: «А чому ні?» — одразу взялися до роботи.

На скульптурній фабриці у селі Демня біля Львова Ігор Никоненко за власний кошт зробив замовлення й на в'їзді в місто вже виготовлений фундамент. Проте місцеві священники Московського патріархату, дізнавшись, який вигляд матиме та скульптура; односторонньо заявили, що не дадуть поставити такого Христа: «Не катонічний, мовляв, — католічний, — у нього ж ноги одним цвяхом прибиті. Як не послушаєте, поставите — поб'ємо».

Никоненко запропонував поставити це роз'яття у Бережниці.

Так пам'ятник, який має стояти у Богуславі, опинився в Бережниці. Тут уже чимало зусиль доклав Євген Безніскою. Їм треба було знайти можливість для побови фундаменту, перевезення 11-тонного пам'ятника та, головне, — переконати і священників, і міську владу, що поставити такий пам'ятник у селі не крамола, а честь.

Щоб не зрадувати, рівних прихильників канонічних робітників з Демні виготовили та згорі на арші приладів православного хреста. І не забули про напис, що це поларунок Бережницький від Ігори Никоненка — на той час міського голови Богуслава, а вже пам'ятник виготовлений його коштом.

Що нам, згадуємо про Теодозію Бриж, слід ще пам'ятати? Передовсім те, що з усієї її величезної скульптурної спадщини — відлита в металі більш стійкий і невідпаданий часові тільки якась дещина — 32 роботи. Що, на жаль, люди не знають спадщини Бриж. Що допущені її досі не виправлені кричущі помилки у підписі її скульптур у княжому Володимирі-Волинському, і великого князя Романа Метиславіча, що стоять на території Свято-Успенського собору переіменовано на його батька князя Метислава, а бронзовий Данило Галицький, що сидить у залумі над королівською короною і статусом короля досі не знайшов собі у княжому Володимирі місяця...

Що до цього стоть без руку вже не один рік (одну руку вандалісти відітали на металобрухт, а другу довелось знити вже музейним працівникам) у музей-садибі Лесі Українці в Колодажному прегарна скульптура Мавка. Що хочуть демонтувати у Львові пам'ятник Юрія Великаювичу, несправді заруховуючи його до тих, які підлягають демонтажу.

Ще треба пам'ятати, що найкращі творіння Теодозії Бриж — це її пластика, яка могла б прикрасити парки і сквери кожного українського міста.